

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 19.3.2026

Asia: HE 182/2025 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä.

1 Yleistä

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi poliisilakia, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia (jäljempänä poliisin henkilötietolaki), henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia, rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia, rikostorjunnasta Tullissa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettua lakia, sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annettua lakia, puolustusvoimista annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annettua lakia sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annettua lakia (jäljempänä maahanmuuttohallinnon henkilötietolaki).

Pakolaisneuvonta pitää kannatettavana viranomaisten tiedonsaantioikeuksia ja tietojenvaihtoa koskevan sääntelyn selkeyttämistä. Nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys ei kuitenkaan Pakolaisneuvonnan arvion mukaan selkeytä sääntelyä. Esitys jää tavoitteestaan huolimatta epätasmalliseksi ja tulkinnanvaraiseksi. Sen sijaan esitys laajentaa viranomaisen tiedonsaantioikeuksia ja rajoittaa yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa merkittävästi nykyistä enemmän.

Esitys tarkoittaa erittäin arkaluonteisten tietojen luovuttamisen laajentamisesta ja merkittäviä rajoituksia yksityisyyden ja henkilötietojen suojaan. Se on merkityksellinen muun muassa perustuslain 10 §:n 1 momentissa ja EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklassa turvattun henkilötietojen suojan näkökulmasta. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytännössä henkilötietojen suoja on vahvistettu olennaiseksi osaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan yksityis- ja perhe-elämän suojaa.

Pakolaisneuvonnan lausunnossa keskitytään erityisesti niihin muutoksiin, joilla on vaikutuksia Suomessa ilman lakiin perustuvaa oleskelevien eli paperittomana elävien ihmisten perus- ja ihmisoikeuksiin. Lisäksi lausunnossa esitetään eräitä yleisiä huomioita esityksessä käytetyistä perusteluista. Ongelmallisimpia ehdotetuista muutoksista ovat Pakolaisneuvonnan näkemyksen mukaan poliisilain 4 ja 7 lukuun sisältyvät, erityisesti poliisin tiedonsaantioikeuksia sosiaali- ja terveydenhuollosta koskevat säännökset. Maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin ehdotetun uuden säännöksen perustelut ilmentävät Pakolaisneuvonnan mukaan viime vuosina yleistynyttä toimintatapaa, jossa lakia muutetaan Maahanmuuttoviraston lainvastaiseksi todetun käytännön "legalisoimiseksi."

Esityksessä ei ole huomioitu riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluiden luottamuksellisuuden käytännön merkitystä ja ammattieettisiä velvoitteita. Siinä on myös käytännössä sivuutettu käytännössä esimerkiksi paperittomien perustavanlaatuisten oikeuksien toteutumisen kannalta keskeinen ns. palomuri kysymys. Paperittomina ja ulkomaalaisoikeudellisista syistä etsintäkuulutettuina on myös esimerkiksi lapsiperheitä, haavoittuvassa asemassa olevia kidutuksen ja/tai ihmiskaupan uhreja, jotka pelkäävät viranomaiskontaktia ja palautusta.

Pakolaisneuvonta katsoo, että poikkeamiset salassapitovelvollisuudesta tulee säilyttää poikkeuksellisina ja niistä sekä tietojen luovuttamisesta tulee olla tarkkarajaiset ja yksiselitteiset säädökset. Pakolaisneuvonta vastustaa ehdotettua poliisin ja rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuden laajentamista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa olevan tai olleen henkilön läsnäoloa tai henkilöllisyyttä koskevien tietojen osalta sekä Maahanmuuttoviraston toimivallan laajentamista esitetyllä tavalla.

Ehdotetun kaltainen sääntely olisi omiaan johtamaan siihen, että apua tarvitsevat ihmiset eivät uskaltaisi hakeutua välttämättömiin sosiaali- ja terveyspalveluihin tai asioida Maahanmuuttovirastossa, mikä heikentäisi heidän ja heidän perheenjäsentensä, myös lasten turvallisuutta ja hyvinvointia.

Arkaluonteisten tietojen käsittelyssä ja näin ollen myös esitysluonnoksessa on kyse henkilötietojen suojan ytimestä. Yksityiselämän suojaan kohdistuvia rajoituksia on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden, kannalta (ks. esim. PeVL 42/2016 vp). Esitys ei täytä näitä edellytyksiä. Esityksestä ei myöskään selviä miten siinä esitetyn kaltaiset toimivaltuudet olisivat välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja ettei tavoitteeseen voida päästä muilla perusoikeuksia vähemmin rajoittavilla keinoilla. Esityksessä mainitut perustelut ehdotetuille lakimuutoksille eivät ole riittäviä, kun otetaan huomioon sääntelyn vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin.

2 Poliisin ja rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuden laajentaminen

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi poliisilakiin, Rajavartiolaitoksen henkilötietolakiin sekä Tullin rikostorjuntalakiin uudet säännökset siitä, missä tilanteissa poliisilla, Rajavartiolaitoksella tai Tullilla olisi oikeus saada asiakastietolaissa tarkoitetulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa olevan tai olleen henkilön läsnäoloa tai henkilöllisyyttä koskevia tietoja. Esityksen mukaan poliisilaissa säädetyt tiedonsaanti- ja tietojen luovutussäännöksiä muutettaisiin siten, että ne mahdollistaisivat nykyistä laajemmin poliisin tiedonsaannin sosiaali- ja terveydenhuollosta.

Käytännössä uudet säännökset mahdollistaisivat tiedonsaannin mistä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköstä. Esityksessä ei ole tarkemmin yksilöity myöskään sitä, millä tavoin tietopyyntö tulee esittää. Esimerkiksi puhelimitse esitettyjen tietopyyntöjen osalta perusteluista ei ilmene, miten edellytys tietopyynnön perusteleminen voidaan toteuttaa niin, että sen lainmukaisuutta on mahdollista jälkikäteen arvioida. Ehdotetussa 4 luvun 5 §:ssä mahdollistetaan käytännössä poliisin oikeus saada tietoja *minkälaista tehtävää tahansa* sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä hoitavalta taholta. Tähän nähden on ongelmallista, ettei esityksessä

ole huomioitu tietopyynnön vastaanottaneiden tosiallista kykyä ja mahdollisuuksia arvioida tietojen luovuttamisen lainmukaisuutta.

Esityksessä todetaan edellä mainittujen henkilö- ja läsnäolotietojen luovuttamisen poliisille olevan sinänsä mahdollista jo nyt voimassa olevan lainsäädännön nojalla, mutta sääntelyn tulkinvaraisuuden on koettu nostavan terveydenhuollon ammattihenkilöiden kynnystä antaa poliisille tietoja tarpeettoman korkeaksi. Taustalla on esityksissä mainittu, viimeaikainen oikeuskäytäntö, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä oleskelevan henkilö- ja läsnäolotietojen on katsottu kuuluvan asiakastietolain nojalla salassa pidettäviin tietoihin, koska niistä voidaan päätellä henkilöllä olevan hoitosuhde kyseiseen toimintayksikköön.

Nyt ehdotettu säännös tarkoittaa tiedonsaantioikeuden merkittävää laajentamista, mutta ei tosiasiallisesti tarkoita säännöksen ja sen oikean tulkinnan selventämistä. Toisin kuin esityksessä korostetaan, kysymys ei Pakolaisneuvonnan näkemyksen mukaan olisi sääntelyn selkiyttämisestä säätämällä asiasta aiempaa tarkkarajaisemmin ja täsmällisemmin, vaan muotoilemalla säännökset väljemmin ja siten, että ne kattaisivat mahdollisimman laajasti tilanteet, joissa sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät voivat salassapidon estämättä antaa tietoja poliisille. Käsitteistä esimerkiksi kansallisen turvallisuuden suojaaminen -käsite (esimerkiksi poliisilaki 4 luku 5 § 3 kohta) ei ole riittävän tarkkarajainen perusteeksi poiketa ehdotetulla tavoin salassapitovelvollisuudesta.

Esityksessä todetaan, että uusi sääntely "parantaisi sosiaali- ja terveydenhuollon toimitiloissa työskentelevien ja asioivien henkilöiden *turvallisuutta ainakin jossain määrin*," kun työntekijät uskaltaisivat aiempaa matalammalla kynnyksellä antaa tietoja poliisille ilman pelkoa rikosoikeudellisista seuraamuksista antaa poliisille myös sellaisia tietoja, jotka saattavat olla salassa pidettäviä. Esityksen (s. 49) mukaan ehdotetuilla muutoksilla olisi siten *myönteisiä vaikutuksia sääntelyä soveltavien julkisyhteisöjen työntekijöiden ja muiden julkista tehtävää hoitavien oikeusturvaan*, kun lainsoveltajat olisivat paremmin selvillä omista velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan eli siitä, missä tilanteissa tietoja on oikeus tai velvollisuus luovuttaa salassapitosäännösten estämättä. Pakolaisneuvonta toteaa, ettei lakimuutosten perusteena voi olla julkista tehtävää suorittavien henkilöiden tietämättömyys omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, vaan tähän liittyvät ongelmat tulisi ensisijaisesti korjata selkeämmällä ohjeistuksella, perehdytyksellä ja koulutuksella.

Ehdotettujen muutosten tarvetta on perusteltu esityksessä myös sillä, että poliisin tiedonsaannissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköistä on "alueellista vaihtelua." Vaihtoehtona lainsäädännön muuttamiselle tarkasteltiin esityksen mukaan myös mahdollisuutta ohjeistaa tarkemmin nykyisen lain soveltamista, mutta tästä luovuttiin, koska asiaa koskeva aiempi ohje (Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon. Sosiaali- ja terveysministeriö sosiaali- ja terveysministeriö 3.2.2020.)," ei käytännössä yhtenäistänyt toivotulla tavalla lainsäädännön soveltamista." Pakolaisneuvonta katsoo, ettei edellä todettu alueellinen vaihtelu ohjeen noudattamisessa ole myöskään riittävä peruste lakimuutoksille, joissa on kysymys perus- ja ihmisoikeuksien ydinalueelle puuttumisesta.

Pakolaisneuvonta toteaa yhteenvetona poliisilakiin ehdotettujen muutosten osalta, etteivät esityksen mukaiset, viranomaisen tapauskohtaista harkintaa laajentavat, aiempaa väljemmin ja laajemmin muotoillut säännökset lisäisi esityksen tavoitteena mainittua yhteiskunnan turvallisuuden ja kansalaisten poliisiin kohdistuvan luottamuksen

lisääntymistä, vaan päinvastoin rapauttaisivat molempia. Viranomaisten laajat, tulkinnanvaraiset tiedonsaantioikeudet ja vaikeaselkoiset säännökset eivät lisää kansalaisten tuntemaa luottamusta viranomaisiin kohtaan, vaan ovat omiaan lisäämään ihmisten kokemusta mielivaltaisesta ja ennakkoimattomasta lainsoveltamisesta ja valvonnasta, joka voi kohdistua keneen tahansa sosiaali- ja terveydenhuollossa asioivaan.

Yksityisyyden suoja ja luottamuksellisuuden merkitys terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa on kiistatta korostunut. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyön perusta on luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Luottamuksellisuus ja luottamus sosiaali- ja terveysviranomaisiin on tärkeää sekä hoidon että hoitoon hakeutumisen ja välttämättömien palveluiden toteutumisen kannalta.

Ehdotuksella heikennettäisiin ja hämärrettäisiin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöitä sitovaa tiukkaa salassapito- ja tietosuojavelvollisuutta, mikä väistämättä heikentäisi ihmisten luottamusta ja vähentäisi hakeutumista välttämättömiin palveluihin. Mahdollisuus arkaluonteisten terveydenhuollon tai sosiaalihuollon asiakkuutta koskevien tietojen luovuttamiseen ilman asiakkaan suostumusta on omiaan perustellusti heikentämään ihmisten luottamusta salassapitovelvollisuuteen, viranomaisiin ja palveluntantajiin.

Esitys on omiaan johtamaan tilanteeseen, jossa yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevat ihmiset eivät hakeudu välttämättömiin palveluihin ja pidättäytyvät kertomasta olennaisia tietoja, mikä voi vaarantaa esimerkiksi paperittomana elävien, heidän perheidensä ja myös lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Ehdotetut muutokset eivät poistaisi edellä mainittujen henkilöiden tarvetta hakeutua sosiaali- ja terveydenhuoltoon, vaan johtaisivat näiden palvelujen ulkopuolelle jättäytymiseen myös silloin, kun se olisi paitsi yksilötasolla, niin myös laajemmin koko yhteiskunnan ja kansanterveyden näkökulmasta perusteltua tai usein välttämätöntä sekä kustannustehokkainta. Se, että yhteiskuntaan syntyy peruspalveluja viranomaisten pelossa välttelevä, ihmisryhmä, ei edistä suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta.

Pakolaisneuvonta vastustaa ehdotettua poliisin ja rajavartiolaitoksen tiedonsaantioikeuden laajentamista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntajan toimitiloissa olevan tai olleen henkilön läsnäoloa tai henkilöllisyyttä koskevien tietojen osalta.

3 Muutokset maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin

Esityksen mukaan ehdotetuissa muutoksissa ei olisi Maahanmuuttoviraston osalta kyse yleisestä muutoksesta Maahanmuuttoviraston tiedonsaanti- tai tiedonluovutussäännöksiin, vaan tietystä, rajatusta tilanteesta, joka koskisi käytännössä myös hyvin rajattua henkilöryhmää. Kuten esityksessäkin todetaan, kyse olisi toiminnasta, joka pitkälti vastaisi ennen vuotta 2021 voimassa ollutta käytäntöä, jonka mukaisesti Maahanmuuttovirasto ilmoitti poliisille hakijoista, joista oli annettu etsintäkuulutus. Ehdotetun muutoksen taustalla on apulaisoikeuskanslerin ratkaisu OKV/383/10/2020, jossa apulaisoikeuskansleri katsoi, ettei Maahanmuuttovirastolla ole voimassaolevaan lainsäädäntöön perustuvaa toimivaltaa ilmoittaa poliisille etsintäkuulutuksista, jotka eivät liity sen laissa säädettyihin tehtäviin. Esitetyllä lakimuutoksella maahanmuuttohallinnon henkilötietolakiin lisättäisiin Maahanmuuttovirastolle edellä mainitun nykyistä laajemman toimivallan perustava säännös. Pakolaisneuvonta pitää ongelmallisena lainsäädännön muuttamista sillä

perusteella, että viranomaisen lainvastaiseksi todettu käytäntö tai muu menettely jatkossa olisi lainmukaista.

Pakolaisneuvonta vastustaa Maahanmuuttoviraston toimivallan laajentamista esitetyllä tavalla (ehdotettu henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain 13 § 5 momentti). Perus- ja ihmisoikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä ja rajoituksen tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimukset on otettava huomioon, mikä ei toteudu esityksessä.

Marjaana Laine
johtava juristi
Pakolaisneuvonta ry

